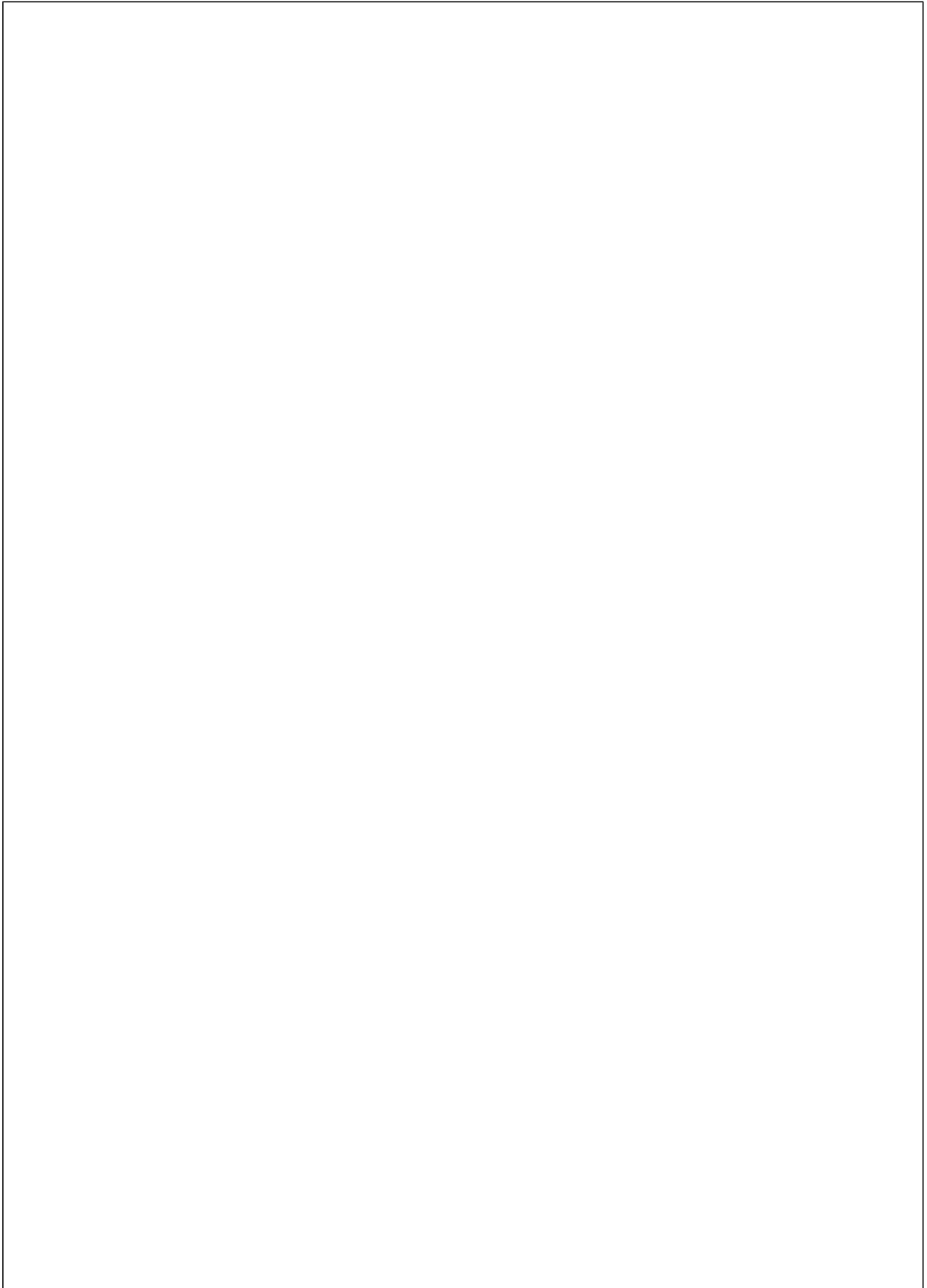

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/184657,Dariusz-Iwaneczko-Obozy-i-wiezienia-sowieckie-na-ziemiach-polskich-w-latach-1944.html>
01.03.2026, 03:15

Dariusz Iwaneczko: Obozy i więzienia sowieckie na ziemiach polskich w latach 1944-1945

Wraz z nadejściem Armii Czerwonej i podążających za nią służb sowieckich na ziemiach polskich rozpętały się represje i terror skierowane przeciwko społeczeństwu polskiemu. Trudno było dostrzec różnice pomiędzy jedną okupacyjną formą zniewolenia a drugą.

09.05.2024

Niemcy ustępowali, ale sowiecka obecność nie dawała poczucia, że przyszło wyzwolenie, a wręcz przeciwnie, uświadamiała o nowej formie zniewolenia. Dlatego też przedstawiciele narzuconej polskiej władzy komunistycznej szybko zyskali miano agentów Moskwy.

Zachowanie sowieckiej armii i służb specjalnych (kontrwywiad *Smiersz* i NKWD) świadczyło o przedmiotowym traktowaniu Polski i Polaków, dlatego nie dziwi dość powszechna i charakterystyczna opinia wyrażona w jednym z dokumentów polskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Londynie.

„Niechęć, przechodząca w pogardliwą odrazę – czytamy w nim – dominuje powszechnie, występując w formach ostrych i jaskrawych. Nawet na rozum Rosjanie są dla Polaków niestrawni i nieznośni. Nienawidzono Niemców, ale Niemcy potrafili imponować. Rosjanie zadziwiają tylko jednym: gigantycznością swego bezprzykładnego chamstwa – duchowego i materialnego. Trudno ustalić, za co głównie nienawidzi się Rosjan. Czy za zabór części kraju, czy za obłudne twierdzenie, iż dali Polsce wolność i zdjęli z niej jarzmo niewoli, czy zdeptanie i zmieszanie z błotem majestatu walki konspiracyjnej, czy wreszcie za zdewastowanie kraju i upodobnienie go do państwa sowieckiego – wystarczy wiedzieć jedno: dla szerokiego ogółu nienawiść jest wyznaniem wiary i nie ma ceny, której by nie zapłacono, byle tylko pozbyć się dobroczynnego sojusznika”.

System obozów

Jedną z zasadniczych form represji, jakie Sowietci zastosowali wobec Polaków, było aresztowanie i internowanie osób zaangażowanych w działalność polskich struktur niepodległościowych. Wykorzystywano w tym celu sieć obozów jenieckich i więzień oraz innych miejsc uwięzienia.

Sowiecki system obozowy dla osób spoza terenów ZSRS podlegał Zarządowi (od 11 stycznia 1945 r. Głównemu Zarządowi) NKWD ZSRS ds. Jeńców Wojennych i Osób Internowanych (*Głównoje uprawlenije po dielam wojennoplennych i internirowannyh* – GUPWI), który funkcjonował na prawach samodzielnego wydziału w składzie Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD).

Zarząd odpowiadał za wszystkie kwestie związane z funkcjonowaniem systemu obozów przeznaczonych dla jeńców wojennych oraz internowanych osób cywilnych. Oprócz nadzoru nad obozami stacjonarnymi Główny Zarząd organizował jednostki terenowe: punkty przyjęć, zbórne punkty przyjęć, frontowe obozy przejściowo-przesyłowe (*frontowej prijomno-pieresylnyj lagier*). Sowiecki system obozowy przeznaczony był przede wszystkim dla jeńców wojennych, którzy

trafiali do niewoli z armii niemieckiej i niemieckich armii sojuszniczych.

Niemniej jednak to właśnie w takich punktach i obozach przetrzymywano m.in. aresztowanych żołnierzy Armii Krajowej oraz innych formacji niepodległościowych, a także osoby uznane za niebezpieczne dla nowej władzy. Obozy te stały się pierwszym etapem w wywózce na wschód do obozów na terytorium ZSRS. Obywatele polscy otrzymali kategorię internowanych, a nie jeńców wojennych. Dotyczyło to członków struktur cywilnych, politycznych i wojskowych Polskiego Państwa Podziemnego.

Większość spośród internowanych Polaków trafiała do obozów zarządzanych przez GUPWI, czyli do obozów jenieckich, oraz specjalnych, czyli obozów kontrolno-filtracyjnych (*prowieroczno-filtracyonnyj lagier*). Do lipca 1944 r. specjalne podlegały pionowi jenieckiemu, później na krótko przeszły pod GUŁag (Główny Zarząd Poprawczych Obozów i Kolonii Pracy), a od września 1944 r. podporządkowano je nowo utworzonemu Wydziałowi Obozów Specjalnych NKWD ZSRS. 1 lutego 1946 r. ponownie znalazły się pod kuratelą GUŁagu.

Natomiast te osoby, którym władze sowieckie zdecydowały się postawić konkretne zarzuty i skazać je przed sądem, trafiały do obozów zarządzanych przez Główny Zarząd Poprawczych Obozów i Kolonii Pracy. Zwykle jeńcy i internowani Polacy z obozów frontowych oraz specjalnych więzień NKWD byli transportowani do obozów stacjonarnych na terenie ZSRS. Polacy wysyłani w głąb ZSRS trafiali do trzech podstawowych kategorii obozów: dla jeńców wojennych i internowanych, kontrolno-filtracyjnych i dla skazanych za przestępstwa polityczne.

Pierwsze zwolnienia z obozów miały miejsce pod koniec 1945 r., a następne fale przypadły na początek lutego 1946 r. i trwały do czerwca tego roku. Ostatnia fala zwolnień nastąpiła w październiku 1947 r., ale zdarzały się też przypadki powrotów dopiero w 1948 r. Wciąż otwarte pozostaje pytanie, ilu Polaków zmarło lub zostało zabitych, podczas pobytu zarówno w sowieckich obozach na terytorium ZSRS, jak i tych, które były dyslokowane jako obozy tymczasowe na ziemiach polskich.

Fragm. tekstu z „Biuletynu IPN” nr 5/2022

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Artykuł